

La darrera canonada

Mallorca, 1701-1715

PERE MOREY

© Pere Morey Servera, 2015
© d'aquesta edició: Pagès Editors, SL, 2015
Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida
www.pageseditors.cat
editorial@pageseditors.cat
Primera edició: març de 2015
ISBN: 978-84-9975-607-3
DL L 334-2015
Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, SL
www.bobala.cat

—| imprès a **lleida** |—

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de l'excepció prevista per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, <www.cedro.org>) si necessiteu fotocopiar, escanejar o fer còpies digitals de fragments d'aquesta obra.

PRÒLEG

UN TRESOR AMAGAT

—**S**ENYOR PLANELLS! VOL VENIR A VEURE AIXÒ? Aquesta rajola té com una ansa al mig, sembla un registre de claveguera. M'hi he fixat quan hem retirat aquella caixa tan vella.

—Un registre al darrer pis d'una torre del XVII? És estrany; podria ser un amagatall, espera.

L'arquitecte Pau Planells es va treure el telèfon, polsà la icona de la càmera i posà el metre flexible estirat ran de la rajola per tenir constància de les mides, 40 cm. O dos pams, com degueren pensar els qui la posaren. Una foto. Una altra en què es veia la situació del secret, al racó de migjorn de la torre.

—Bé, ara aixeca la llosa, alerta, que no es trenqui.

El paleta passà el tall de la piqueta per la vorera de la rajola per retirar la pols, ja compactada, llavors va estirar l'ansa amb la punta de l'eina i la tapadora es va obrir amb un soroll sord, com un sospir. La retirà curiosament i els dos guaitaren dins de l'obertura. Un sostre de palla ja quasi feta pols. Una capsa de metall, envoltada de més palla.

L'arquitecte fa més fotografies. El manobre aixeca curiosament l'objecte.

—Hum, és feixuga! A veure si hi haurà un tresor! Anem a mitges, senyor Planells?

L'arquitecte somrigué.

—Si hi ha un tresor complirem la llei, una part pel descobridor, que ets tu, una altra per la propietat i l'altra per l'Estat, que a més té el dret de retracte sobre les obres d'art. Posa-la damunt la caixa.

El paleta ja veia lluir els diamants i robins que sens dubte hi havia allà dins. O l'esquelet d'un nadó massa il·legítim com perquè el duguessin a la Inclusa. Es va estremir un poc.

—És de plom. Qualsevol cosa que hi hagi dins estarà ben conservada. Obre-la, amb bones.

El manobre deixà anar una exclamació de fàstic i decepció.

—Puf, sols un llibrot vell!

—És fantàstic, un quadern folrat de pergamí! I aquestes taques fosques damunt la capsa i la coberta semblen de sang! Quina història deuen contar? Vés a saber si el que la va amagar estava ferit i va morir abans de poder tornar per recobrar aquest llibre.

—I jo que ja em veia amb un cotxe nou! —remugà el picapedrer.

Pau retirà amb el seu mocador la capa de pols que cobria la coberta: bufar hauria suposat ruixar-la amb humitat i un assortiment de bacteris que podrien fer malbé el pergamí.

—“Crònica dels fets que succeïren en aquesta illa entre els anys 1701 i 1715”. La darrera data sembla escrita molt de pressa, no pareix la mateixa cal·ligrafia, com si ho hagués escrit una altra persona o la mateixa, molt esverada; això és molt valuós!

—Sí, com ara quant? —al paleta se li il·luminaren els ulls.

—Pere, “es propio del hombre necio, confundir valor y precio” va dir Antonio Machado. Vaig a trucar a l'arxiver de la ciutat. Tip-tip-tip... Perico? Acab de trobar un lligall

de començaments del XVIII, vols que te'l dugui? Està bé, esta bé, no tocaré res fins que arribis,estic restaurant el casal dels Torrella. Ah, veig que ja ho saps, ho tens a prop de la teva feina. T'esper. Som a dalt de la torre.

—Posa't al costat de la caixa, Pere; te faré una foto i la publicarem als diaris, així podràs bravejar d'honestedat al cafè del poble. Procura alegrar un poc l'expressió, que la teva cara de desolació és tot un poema.

Als pocs minuts arribà l'arxiver de Ciutat, esbufegant.

—On, on és?

—T'has cansat una mica, són molts d'esglaons.

—Els, els he pujat, de dos en dos; a veure, on és?

—digué mentre es posava uns guants de cotó; guaità dins de l'amagatall— El qui va deixar la capsa aquí sabia el que feia; així va protegir el llibre contra els canvis de temperatura i la humitat; la palla és un bon aïllant.

Amb unció quasi religiosa, el cronista va obrir el quadern.

—Les tapes són toves, d'un bon pergamí, vaqueta; el paper és ben gruixut, deu ser de Xàtiva, sort que la tinta no és ferro gal·lica.

—I això què és?

—La que es fa amb òxid de ferro i agalles de roure, que tenen molt de taní; també serveix l'escorça d'alzina. Ara, aquesta la degueren fer amb aigua, carbó, taní i goma aràbiga; és una sort perquè si conté ferro al cap d'un temps s'oxida i llavors totes les lletres a, e, o, les efes i les eles, els números 4, 6, 8, 9 i 0 perden la part de paper envoltada per la tinta. Vegem, les barres de les tes es projecten cap endavant, era una persona optimista i enèrgica, les efes tenen tanta volada per damunt de la línia com per davall; tenia un bon equilibri entre la seva part espiritual i la material, els punts de les i són molt alts, sabia fer volar la imaginació, les majúscules van ben afegides al mot que les segueix, sabia formar part d'un equip, m'hauria agradat conèixer aquesta persona.

—Tot això està molt bé, però què diu?

—Caldrà transcriure tot el text, a l'arxiu hi ha una jove en comissió de serveis que és molt entesa en paleografia barroca, aquesta tasca serà un bon joiell al seu currículum!

Al cap d'uns mesos es va publicar el text que segueix.

I

EL TRIANGLE DE FOC

AL PRINCIPI DEL QUADERN HI HAVIA UN FULL SOLT, com si li haguessin deixat a corre-cuita, amb unes notes escrites amb una lletra precipitada, nerviosa, tensa.]

No sé si ningú mai llegirà aquestes notes, ni tan sols si podré acabar d'escriure aquest full. Avui entraran els borbònics dins la ciutat. Em deman si D'Asfeld respectarà la nostra declaració de ciutat oberta, o si la tractarà com a les altres que va lliurar al saqueig i tot seguit manà incendiar.

Estic tement sentir els trets, cada pic més a prop, els crits dels ferits, els xiscles de les dones violades, el bramul del foc, l'ofegor del fum. Estic dalt de tot de la torre des de la qual aguaitàvem l'arribada de les galeres de Malta amb els mobles o les pintures que tant agradaven al senyor. Quan aquell món s'esbucà, la convertírem en colomer per poder rebre missatges dels nostres contactes a diferents ciutats.

Quan senti que la soldadesca entra a la casa ficaré el lligall a l'enfony que hi ha al terra i l'amagaré dins la caixa que vaig comprar a posta per si aquest dia d'horror arribava a succeir.

Llavors agafaré qualsevol andròmina de les que hi ha per les golfes i faré veure que som un criat qualsevol que

ha pujat a cercar-la, no sé si s'ho creuran, sobretot si es fixen en els meus dits tacats de tinta.

Tornaré a ca nostra i esperaré els esdeveniments amb na Margalida, na Catalineta i en Miquelet. I que Déu ens protegeixi a tots.

[Al centre de la primera pàgina del lligall i escrites amb una bella cal·ligrafia, aquesta ja més reposada i serena, les inicials A. M. D. G. = *Ad Majorem Dei Gloriam*, a la major glòria de Déu, el lema dels jesuïtes.]

VESPRE DE SANTA CATERINA, 24 DE NOVEMBRE DE 1701.
DALT DEL PUIG DE MONTI-SION DE PORRERES

Tots nosaltres fitam la foscor, a dos punts on la nit és encara més negra, sòlida, on hi ha dos puigs; un a ponent i l'altre a tramuntana amb una baula a mestral. Ningú no parla. Un vent suau bressola els pins, que murmuren alguna antiga salmòdia. Un company és a la vorera de l'esplanada, adesiara es posa les mans formant copa darrere les orelles, escoltant.

—Encara no?

Mou el cap.

—Si es torben molt...

Allà dalt cremen les estrelles, silencioses. Un crit angoixós i planyívol esqueixa la nit, em davalla un calfred per l'esquena; sé que no és més que un sebel·lí, però sona tan humà!

—No sentiu com una mena de bronzit harmoniós? —demana Llorenç, el místic del grup— Podria ser la música de les esferes, o el rajar del riu lluminós de la Via Làctia.

Els altres el deixam fer. Ens preocupa massa saber si arribaran els que estam esperant abans que es vegi, dins la fosca, allò que temem.

—Callau! —és el guaita. Ens arremolinam entorn d'ell.

—Allà baix, veieu un llum entre els arbres?

—Sent peülles! No se'n deuen haver dut la mula?

—Pots pensar! En Felip i en Miquel corren molt més de pressa que ella.

—Són dos o tres animals, qui deu ser?

Ens arriba un eguinar, clar dins del silenci de la nit.

—Cavalls? No serà la...

Ningú no gosa dir el nom d'aquella institució que plana, com un núvol malastruc, damunt dels pensaments que gosen enlairar-se una mica massa: la Inquisició.

Un xiulet, agusat com una fletxa, travessa la foscor.

—En Felip! Ja arriben!

Tots miram altra vegada cap a tramuntana, cap a mestral, hem cobrat coratge, potser encara guanyarem la contesa.

—Preparau l'esca i el foguer!

—Ja hi estan fa estona!

Ja sentim el trepig adelerat dels nostres companys Felip i Miquel, els sortim a camí per ajudar-los a portar el sac, la botilla i l'olleta. Sols quan els tinguem devora del munt de llenya podem encendre el foc que proclamarà la nostra victòria. Aquestes són les regles; a cap de nosaltres se'ns acudiria trencar-les i prendre foc abans de...

—Mal llamp! Santa Magdalena!

Efectivament, dalt d'un dels dos puigs que estàvem vigilant, al del nord, hi pipelleja una foguera llunyana.

—I ara Randa! Dimonis, enguany haurem estat els darrers!

Arriben els companys, panteixant i tots suats, s'eixuguen la cara amb un drap, beuen un glop d'aigua amb què es rabegen la boca i l'escupen. Esperaran a dessuar-se un poc abans d'apagar la set.

—Com heu estat tanta estona? Santa Magdalena i Randa ja han encès!

—Pel camí hem trobat dos cavallers i un traginer amb una mula, hi va un criat davant amb un fanalet, i ens han enredat demanant-nos noves: quants estudiants som, el nom del mestre, si hi havia lloc on romandre ells dos i tot això.

—Però qui són? —demana el mestre, preocupat. Crec que sé el que pensa: si és la Inquisició el més exposat seria ell. Es deu furgar la memòria provant de recordar si no hauria exposat alguna opinió que els cervells malaltissos dels inquisidors poguessin considerar herètica, però és molt difícil dir cap heretgia explicant-nos el Trívium: Gramàtica, Dialèctica i Retòrica, això és tot el que aprenem, els que no tenen el cap massa espès.

Sí, de vegades passa amb els fills de famílies de mig pèl que els fan estudiar per força, més que res pel prestigi que els donarà tenir un mossèn o un misser a la casa. El mestre fa servir més la disciplina amb ells que amb tota la resta; de vegades pens que passa gust de fer-los aixecar-se els faldons de la sotana i deixar-los les anques ben vermelles; ja sigui amb les cordes amb nusos o, si la falta és greu, amb la “cullera”, una part rodona amb forats perquè l'aire no aturi el cop. “Així vos llevaré la son!” —els diu— “Disciplina ve del llatí *discere*, aprendre!”

Els al·lots que envien aquí els rectors dels pobles, com va ser el meu cas, solem ser més desperts i tenim unes ganes ferestes d'aprendre; ja hem tastat la vida del camp i hem segat les messes sota el sol de juny o arrabassat les olives del terra gelat, el desembre.

—Són el senyor Joan de Torrella i el seu fill Agustí —diu en Felip, ara que ja ha recobrat l'alè.

El mestre també recobra l'alè, alleugerit. No són els enviats de la Casa Negra.

—Enceneu el foc, aviat!

La pedra foguera aixeca un raig d'espines quan la freqüen amb la baula, cauen damunt del muntet d'esca, feta amb caramuixa carbonitzada i l'encenen; el “dimoni”, l'encarregat de començar el foc, hi bufa fins que sorgeix una flameta, hi posa un manat de fullaca de pi, que aixeca un floc blanquíssim, aviat sonen els espetecs de castanyoles del

foc que neix i la fada roja inicia el seu ball, s'enfila per damunt les gatoves seques, s'enlaira per les branques. Els puntets de llum de Santa Magdalena i Cura s'amaguen un moment quan els nostres companys es posen davant del seu fogueró amb una flassada estesa i nosaltres fem el mateix: és la salutació dels estudiants de les tres escoles de gramàtica de l'illa. Cada vint-i-quatre de novembre encenem aquest triangle de foc dins de la nit que cobreix l'illa en honor de Santa Caterina d'Alexandria, patrona dels estudiants.

Mentrestant arriben els dos cavallers; el més jove —quinze, setze anys?— salta àgilment de la seva muntura i ajuda el seu pare a davallar. S'acosten al redol de joves, el mestre els surt a camí.

—A què es deu l'honor de la vostra visita, senyor Joan de Torrella? Voleu compartir amb nosaltres la bunyolada de Santa Caterina? Cada any, els alumnes de les tres escoles de gramàtica ens tanquen als mestres respectius dins de les nostres cambres i no ens deixen sortir fins que no els hem fet passar per davall la porta doblers per comprar oli, mel i farina al poble. Quan tornen a dalt ja es pot encendre el fogueró i fan els bunyols, i és una mena de competició veure quina escola ho farà més prest, de fet no es poden dir bunyols perquè els estudiants no tenen paciència per deixar tovar la pasta i són més aviat coques frites.

—Us ho agraïm de bon de veres, i per compensar-vos hem portat alguns presents per al vostre rebost: oli, llonganisses, botifarrons i un bisbe.

—Doncs Sa Il·lustríssima serà especialment benvinguda! —exclama un dels joves estudiants. Una mirada del mestre intenta fulminar-lo, però les rialles del cavaller li fan mudar el cantet i afegeix la seva pròpia riallada, potser una mica forçada. Un bisbe de sobrassada pot pesar unes quantes lliures, segons com sigui de gros l'estómac del porc que es va omplir amb la carn capolada i perfumada amb el pebre

coent que ens ve d'Amèrica. És una sort que ara ja es pugui conrar aquí, perquè abans sols se'l podien pagar els ricots.

El fill del cavaller s'acosta a la rotllada, on ja comença a bullir el calderó amb l'oli, mentre que a un ribell dos joves ja hi han abocat la farina i aigua i l'estan pastant. Passeja la mirada pels rostres dels estudiants, com si hi volgués trobar alguna cosa, alguna semblança o un sentiment d'empatia.

—Josep i Jaume —mana el mestre— aneu a disposar la cambra d'hostes per als nostres visitants. Bartomeu, acompanya els criats fins a la pallissa, mostra'ls on hi ha el farratge i l'aigua i deixa'ls un llençol perhom.

—No cal —contesta el palafrener—. Ja duim les nostres flassades.

Parlen de diverses coses, sense que el mestre gosi fer gaires més preguntes. Ja dirà el cavaller per quin motiu han pujat dalt del puig en aquella hora i sense enviar davant d'ell un missatger per avisar-nos.

L'oli ja xiuxiueja i un dels estudiants va tirant unes coques planes de pasta amb un forat al mig dins del calderó; quan estan ben dauradetes les pesca amb un ganxo i les disposa dins d'un plat fondo, tapat amb un altre, capgirat; perquè no es refredin; la flaire de l'oli calent ens fa salivar de gola.

Quan hagin fregit el darrer pilot de pasta revifarem el foc, els estudiants ens posarem en filera i saltarem per dins de les flames, cridant “minervoooo!” una vegada i altra, fins que ens cansarem.

—Què vol dir aquesta paraula? —demana el jove, és la primera vegada que li sentim la veu, llevat del “Déu vos guard” de quan ha arribat.

—No ho sabem de cert —diu el mestre—. Pens si no serà una antiga invocació a Minerva, la deessa de... qui de vosaltres ho recorda?

Quatre o cinc hem aixecat les mans.

—Tu, Ramon —m'afalaga que m'hagi escollit a mi.

—De la saviesa, és l'equivalent romà de Pal·las Atenea.

—Molt bé, no t'havia demanat tant.

Al rostre d'Agustí de Torrella s'hi ha dibuixat un somrís.

El mestre i els visitants han entrat dins del monestir mentre els estudiants apagam el foc entre grans riallades, provant-nos a veure qui mantindrà el raig més estona. L'hem acabat d'extingir tirant terra damunt dels calius que encara estaven encesos després de la nostra pluja daurada, i no gaire aromàtica.

Els visitants sopen, naturalment, a la taula del mestre, la que forma el tret més curt de la U en què estan disposades les taules del refetor.

Després del sopar el cavaller Joan de Torrella i Ballester reclama silenci, s'aixeca dret i mentre camina entre les dues taules llargues ens diu:

—Us demanareu per què hem vingut fins aquí, tan lluny. El meu fill Agustí estudia al col·legi de Montision de Ciutat i jo vull trobar un company per a ell, un mentor, amb una paraula.

Ahir anàrem a Cura, però no hem trobat cap estudiant que ens faci el pes, n'hi havia un que era bastant bo, però així i tot hem volgut arribar fins aquí; N'Agustí pensa que el fet que la vostra escola també es digui Montision és un bon averany. Té que ser un al·lot amb bona memòria, bon observador i una lletra clara. I ara vull que aneu passant d'un en un per la cel·la del *magister*.

—Entreu per ordre alfabètic —ens mana el mestre i acompanya el cavaller i el seu fill fins a la seva cambra tot precedint-los amb un llum d'encruia amb dos blens encesos. Es veu que avui és un dia excepcional: mai n'encén més d'un.

El *magister* ens va cridant i desfilam un darrere l'altre, però els que surten van directament al dormitori, no els permeten reunir-se amb els que encara esperam; mentrestant els que tenim el servei de fàmuls —avui em toca a

mi— enretiram els plats i els escuram a la cuina amb manats d'estepa blanca, mentre altres dos passen la granera i freguen les taules.

A la fi em criden:

—Ramon Picornell!

Els dos nobles m'han mirat de prim compte, de cap a peus. Els he sostingut l'escrutini sense baixar la mirada amb un mig somrís, passant la vista d'un a l'altre i al mestre, que estava suant, malgrat la frescor de la nit de novembre. Damunt de la taula hi havia un munt amb les plaguetes que empram per als exercicis; he reconegut la meva, oberta per la pàgina on vaig dibuixar un busqueret que s'havia aturat a l'ampit de la finestra feia pocs dies.

—Primera prova —ha dit el senyor de Torrella—. Pots repetir les meves paraules al refetor?

He tancat els ulls i les he repetit literalment, sols m'he returat un moment després de la paraula "averany".

—I si em permet, crec que hauria estat millor que hagués dit "ha de ser un al·lot amb bona memòria" en lloc de "té que ser"; almanco, així ens ho ha ensenyat el *magister*.

Aquest s'ha posat blanc, llavors vermell com un préssec, s'ha girat cap a Joan de Torrella amb una expressió de pànic. Com podia jo ser tan desenfreït com per corregir el noble! Aquest, emperò, ha rigut i ha respost:

—Ho he fet a posta i per ara ets l'únic que ha gosat dir-m'ho. Ara anem a fer el segon examen. Gira't cap a la paret, així, i ara descriu la roba que duim el meu fill i jo.

—Les botes que du vostra mercè estan, naturalment, més velles que les del vostre fill, són de cuir groc amb voltes a l'alçada dels genolls; les calces són marrons i teniu un esqueix a la cuixa esquerra, la casaca és verda amb voltes vermelles, us hauríeu de fer cosir el tercer botó, que ja us balla, la camisa té els punys de randa de macetes; duis la barba ben retallada, amb una clapa blanca just davall dels

llavis; els cabells ja grisen i us han reulat una mica del front. Teniu els ulls negres i vius, malgrat les bosses que se us han format al davall. La cella esquerra és una mica més curta, potser de resultes d'una coltellada perquè es veu una línia blanca, una ferida de guerra o un accident de quan practicàveu esgrima.

—Prou, prou! —ha exclamat el cavaller— No crec que trobem cap altre candidat amb més capacitat d'observació —agafa el quadern i l'examina—, veig que tens una lletra clara i regular, amb les línies ben espaiades i les voreres ben rectes. Saps dibuixar, aquest ocellet sembla a punt d'emprendre el vol. Bé, que passin els altres, quants en falten?

—Sols dos, en Rovira i en Verger.

* * *

Al sendemà, després de la missa i el desdijuni, el senyor Joan de Torrella s'ha aixecat i ha anunciat la seva decisió.

—M'ha costat decidir-me entre tants de bons estudiants, però després de pensar-m'ho una bona estona i avaluar els vostres coneixements he decidit que en Joaquim Verger ens acompanyarà de tornada a Ciutat.

M'he quedat glaçat, estava quasi segur que seria jo l'elegit però no he fet res coneixedor, sols pitjar les mans sobre la taula per amagar-ne el tremolor que m'ha agafat perquè, a més, em consta que en Verger és molt garlaire i entusiasta, però no té la meva memòria.

—Algun comentari? —ha demanat el senyor.

Sols un murmuri de felicitacions a l'escollit. He inspirat aire molt lentament perquè no sigui coneixedor de com n'estic de decebut. L'he deixat anar a poc a poc i m'he girat cap a en Joaquim.

—Etic molt content per tu, Joaquim, podràs estudiar a l'altre Monti-sion —he pogut dir al meu company, que mirava d'un lloc a l'altre, con si no s'ho pogués creure.

Joan de Torrella s'ha girat cap al mestre amb una expressió polissona.

—Perquè el que vaig triar és en Joaquim, no és així? Ho dic perquè no sembla que s'hagi alegrat gaire, no és el del cabell reüll? —ha dit, fitant-me.

M'he posat més vermell que un rave i he estat a punt de caure cap enrere.

Pare i fill han deixat anar una riallada fresca i el *magister* ha dit:

—Aquesta era la tercera prova, Ramon. Has demostrat que saps mantenir el cap fred davant d'una adversitat. Apa, vé a preparar el bolic, partireu ara mateix.

El comiat dels companys ha estat agredolç, especialment amb en Joaquim, que havia pujat de la terra al cel i tornat a caure com un Ícar en pocs segons.

M'han permès colcar en la mula, que ja havia deixat la major part de la seva càrrega al rebost de l'escola i hem partit puig avall.

El sol just acabava de guaitar per darrere de Santueri i Sant Salvador i teníem el pla davant de nosaltres. Allà enfora, la Serra de Tramuntana es despertava, mandrosa, a la carícia del sol; una boirina com una vel lleuger cobria el poble de Porreres, a totes les cases havien encès el foc per preparar el berenar, els que en tenien; dins la calma del matí ens arribaren els ocells blaus de les campanades que cridaven a missa primera, i els ocells plomats omplien l'aire amb la seva piuladissa cristal·lina, meravellats pel fet de ser vius un dia més. Travessant l'olor sòlida i acollidora de les muntures ens arribava la flaire de la terra humida, de les estepes i llentiscles de la garriga. Un parell de muls llaurava un camp proper i el cant del pagès onejava com un llarg lament melangiós per damunt del sementer d'un color fosc; unes quantes garses blanquíssimes voletejaven darrere del llaurador, espellant els cuquets i les larves que la rella havia desenterrat.

Jo quasi no em podia creure el que m'estava passant: podria estudiar al millor col·legi de l'illa, seria el company d'un noble cavaller, per entremig del pare m'assabentaria dels esdeveniments del món exterior, segurament al seu casal hi haurà una biblioteca amb Déu sap quants de llibres.

Abans de partir he demanat al *magister* que enviàs un missatge als meus pares, a Felanitx, contant-los aquest increïble cop de sort.

Passat Montuïri dos corbs que venien del puig de Randa han creuat el nostre camí des de l'esquerra, grallant ominosos.

—Què pensariem si nosaltres fóssim romans, Ramon?
—m'ha demanat el senyor Joan de Torrella; encara em seguia examinant.

—Que són un senyal de malastrugança.

—I tu, què en penses?

—Mon pare diu que quan els corbs volen baixos és senyal que ve fred, i el meu padrí, que Déu tingui a sa Glòria, solia dir, aixecant una cella, que els supersticiosos viuen tement les desgràcies; jo pens que quan arribin ja ens hi enfrontarem, però no hem de patir pel que no sabem si passarà.

El senyor va riure. Allò sí que em va semblar un senyal bonastruc, i és que venia d'un home que té una bona part del meu destí en les seves mans.

Em vaig girar per mirar com s'allunyaven els ocellots i vaig veure que n'Agustí estava una mica pàl·lid. Per ventura ell sí que creia en aquells presagis.

—M'hauria agradat estudiar a Cura —li vaig dir per distreure'l dels seus pensaments ombrívols—. Pens que allà hi deu rajar una part de la força que il·luminà Ramon Llull.

—Vàrem visitar la seva cova i veiérem la Mata Escrita, amb les fulles plenes de signes que semblen d'escriptura àrab —m'ha dit, una mica més animat.

Al cap d'una hora i escaig d'haver travessat Algaida hem passat per un gran hostal a la dreta del camí, amb una creu de pedra al davant; allà s'acaba el pla i comença una davallada cap a la badia de Ciutat. Devora la creu el senyor s'ha descobert i ha resat un parenostre; el fill, el traginer i el criat han fet el mateix i jo, és clar, els he imitat, però em tenia intrigat que justament davant d'aquella creu els hagués agafat aquell rampell de devoció, quan havíem deixat enrere les creus a l'entrada de Montuïri i d'Algaida sense cap senyal de reconeixement especial.

El senyor ha dit al traginer que m'expliqués què havia passat en aquell lloc.

—Idò fa molts d'anys... —ha començat, i jo he aprofitat per baixar de la mula i posar-me a caminar devora ell, ja em sentia les cames enrampades i tenia ganes de moure'm una mica.

—...fra Vicenç Ferrer vingué a Mallorca a predicar i un dia que tornava de Manacor es va trobar amb un flotó de traginers que dinaven a l'hostal. S'enfilà a l'escaló més alt d'aquesta creu i els enflocà un sermó dels seus.

—Bé, això és el que solen fer els dominics com ell —vaig dir jo, que no hi trobava res inusual en aquella feta.

—Però és que els altres traginers que estaven als Hostals de Ses Enramades, a les portes de Ciutat, el sentiren d'allò més bé, per això de llavors ençà aquesta creu es diu la de Sant Vicenç Ferrer —ha intervingut el senyor.

Això ja era més impressionant i vaig comprendre el perquè d'aquelles oracions.

—El traginer ha dit fra Vicenç, però vossa mercè ha dit Sant Vicenç. Ja està canonitzat?

—No varen trigar gaire, manco de quaranta anys després de mort ja el feren sant, no sé si el fet que el Papa d'aleshores fos valencià va tenir res a veure amb aquesta pressa, però ara convé que pugis dalt de la mula, aquest paratge de vegades és una mica perillós.

Mentre deia això va obrir una alforja de cuiro que duia penjada al coll del cavall i en tragué dos parells de pistoles; les va examinar atentament i en donà un al seu fill, que se les ficà a la faixa de manera que les culates quedassin ben a la vista.

El traginer i el criat miraven, una mica ansiosos, a un costat i altre del camí; jo, des de dalt de l'atzembla, vaig entreveure dos caps que guaitaven darrere unes mates, els animals també estaven nerviosos i em va semblar que sentia grunyir cans de presa.

El camí havia començat a davallar i de sobte s'havia fet amenaçador, el buc de l'hostal ja no s'oferia acollidor, com una estona abans, sinó que semblava un animalot acalat i a punt de saltar sobre nosaltres. A la dreta del camí s'hi veia un comellar tot ple de coves; d'una d'elles en sortia un fil de fum, i es veia tota una teranyina de caminois entre els ullastres i llentiscles; allà hi vivia gent, però qui podia habitar aquells enfonys sense un pam de terreny de conreu?

—Bandejats! —xiuxiuejà el traginer— Sort que han vist les pistoles dels senyors; altrament ens podien haver acabussat els seus canots, i vos ben assegurat que em fan més por que un home. Si això passa és millor donar-los el recapte que dugueu i vos deixaran seguir el vostre camí. Jo sempre duc un pa i un quart de formatge per a ells, s'estimen més això que no els doblers, que tanmateix no es mengen, i si van al poble a comprar s'exposen que els glapeixin els algutzirs.

Després d'uns minuts de tensió el camí va fer un revolt i jo vaig deixar anar una exclamació.

Des de dalt de les costes de Xorrigo se'ns mostrà la gran planura que naixia als nostres peus i s'estenia fins a la Serra que ja es preparava per adormir-se. Durant tot el dia l'havíem vista canviar de cara a mesura que el sol feia la seva via, i ara l'ombra ja naixia de les fondalades, de valls dels quals jo no en sabia el nom.

El sol ponent daurava uns marjals i aiguamolls que verdejaven pel canyet; esbarts d'ànecs i garses voleiaven per damunt d'unes aigües adormides, com malaltisses.

Dalt d'un petit turó, com una illeta al mig d'aquella albufera, un redol de cases arraulides entorn d'una església humil.

—Sant Jordi, un poble malsà, quasi tothom pateix tercianes per mor d'aquestes aigües embassades. I aquella possessió amb la torre quadrada és Son Gual, té un canó de ferro dalt de tot, per si de cas als pirates els lleu acostar-s'hi massa —em digué el senyor Joan.

A l'esquerra de tot, la gran mitja lluna de la badia, que reflectia la claror rogenca de l'ocàs; la ciutat, més enllà dels aiguamolls, sembla un somni eixit de la boirina i més enllà, dalt d'una muntanyola, un castell rodó aixeca el cap, vigilant. Sembla una vila encantada, que sols existís als somnis de la gent i per a mi ho és; allà espero trobar-hi la meva Bella Ventura. Potser alguna fadrineta garrida com un sol, qui sap si benestar, però la princesa que estic segur de trobar-hi té un nom, es diu Saviesa.

—Sort que ja som a la tardor —diu el traginer— perquè a l'estiu els mosquits ens mengen de viu en viu.

El camí, al darrer tram, es fa inacabable, amb revolts per evitar els estanys més fondos, passa adesiara per damunt d'un pont que just són quatre posts; els travessam d'un en un, no sigui cosa que el pes de dos cavalls alhora el faci passar per ull.

A la fi, quan ja sonen les avemaries als campanars de Ciutat, passam per davant d'una sèrie d'hostals amb unes amples i fondes porxades; homes i atzembles hi borinejaven, se sentien rialles, renou de plats, un home que cantava de manera discordant, devia anar gat.

—Això són Ses Enramades, aquí s'allotgen els pagesos que vénen a Ciutat, i els ciutadans que volen fer una bauxa

i estalviar-se els drets de porta que han de pagar tots els queviures que entren a la vila.

—El meu oncle va venir una vegada a Ciutat i em parlava d'aquests hostals com uns palaus grandíssims, amb menges i begudes delitoses, una mena de paradís; me'ls imaginava molt més grans.

—Bé, la imaginació fa més bells els records, i els nins els afegiu encara més colors, però no ens podem encantar aquí, no estaran gaire a tocar el seny del lladre i un quart d'hora més tard tancaran les portes de la murada, mentrestant començaré a explicar-te coses de Ciutat: aquesta porta de Sant Antoni és la més important de totes perquè aquí neixen els camins que van a Inca i d'allà fins a Alcúdia i Pollença, el de Sineu no passa per cap altre poble, i és que era la residència forana dels reis de Mallorca; llavors hi ha el camí de Manacor, que hem seguit nosaltres i arriba fins a l'altre cap de l'illa, a Capdepera.

—I per què es diu de Sant Antoni aquesta porta?

—Quan tinguis una avinentesa pots venir amb n'Agustí fins a l'esglesiona de Sant Antoni de Pàdua i mirar-vos de prim compte el retaule de la confraria de Sant Jordi, a la qual tinc l'honor de pertànyer com a cavaller. El va pintar un tal Pere Niçart, de la Provença, i darrere del cavaller i la dama mostra com s'imaginava ell Ciutat al temps del rei en Jaume, la badia, Randa, Porto Pi... i a la predel·la es representa el martiri del sant i l'entrada de Jaume I dins la ciutat. Però no entrarem per aquesta porta, sinó per la Porta del Camp; farem més via seguint el camí de ronda.

La primera impressió en entrar a Ciutat ha estat una pudor feresta, d'orina i carn en descomposició.

—Són les adoberies de Sa Calatrava —m'ha explicat el senyor—, aquí assaonen els cuiros dins d'uns safareigs plens d'orina i escorça d'alzina, però aquesta olor és de doblers, venem molt de couro a fora Mallorca, fins i tot a les terres

del Gran Khan, a la Mar Negra. Aquesta és l'església de la Santa Fe, que el bisbe va fer construir als jueus conversos al mateix lloc on hi havia una sinagoga, al costat hi ha el convent de Sant Jeroni, són monges tancades, per això no hi ha cap porta ni finestra.

Hem passat darrere del buc d'un gran casal amb una església quasi tan gran com la parròquia de Felanitx.

—Aquí és Monti-sion, on acompanyaràs n'Agustí a estudi cada matí —ha dit don Joan.

He contemplat aquell edifici amb una certa emoció i un batec accelerat al cor: aquell era el meu castell d'Iràs i No Tornaràs... tan ruc com abans. Em delesc de ganes d'entrar-hi.

Hem arribat a la fi al casal dels Torrella; en aquell moment baixava l'escala un senyor amb gran capell negre i embolicat amb una capa; el senyor Joan i n'Agustí han baixat dels cavalls per saludar-lo i s'han posat a parlar en veu baixa; m'ha semblat percebre una certa hostilitat entre ells i he trobat que seria més discret allunyar-me unes passes. El senyor Joan xerrava cada vegada més exaltat i he vist com l'altre cavaller li donava un plec de paper; n'Agustí ha empal·lidit i mirava son pare, astorat. El vell, emperò, tenia la cara roja d'ira i la mà que aguantava el paper li tremolava. L'altre cavaller li ha fet una capada i s'ha retirat.

El traginer s'ha acomiadat i ha seguit cap a casa seva estirant el ronsal de la mula; el criat m'ha dit que el seguís i m'ha presentat una dona ja vella —devia tenir una quarantena d'anys—; li ha dit que jo era el nou servent. Ell ha entrat els cavalls dins de l'estable, mig soterrani, i la dona m'ha dit que anàs amb ella.

Hem pujat unes escales estretes; al primer pis hi havia un replà amb una porta que devia donar pas a les estances nobles; llavors l'escaleta s'esbrancava en dues més, hem agafat les de la dreta.

—Que mai no se t'acudeixi de pujar l'escala de l'esquerra, va a la cambra de les dones! —m'ha advertit, eixuta i malambrosa.

Hem seguit pujant i a l'alçada de les golfes ha obert un portal i hem entrat a una cambra allargada, just davall de la teulada, on hi havia una sèrie de llits de tisora amb màrfegues i una flassada cada un. Al racó de la dreta, una moixina amb una tapadora de fusta; pel que es veia els que l'empraven a les fosques no sempre l'encertaven perquè als voltants i a la paret s'hi veia una gran taca groguenca.

—El teu llit és el primer; el nou sempre té aquest lloc. Pots deixar el teu bolic davall del llit i no tinguis por, ningú no te prendrà res. En sentir la campana que faci tres tocs pots baixar a sopar al fons del pati.

M'ha caigut l'ànima als peus; no sé perquè m'havia imaginat que tindria una cambra veïna a la de n'Agustí, amb una taula i llum per poder estudiar i escriure.

M'he assegut sobre el llit, la ment en blanc, mirant la paret davant meu i procurant ignorar la fetor de la moixina.

De sobte m'ha agafat l'enyorança de Monti-sion de Porreres, almanco allà vèiem el cel, les muntanyes llunyanes, la mar somrient a la llunyania de migjorn, i m'ha entrat molta plorera.

En sentir els tres tocs de campana he baixat al pati, al fons se sentia la xerradissa dels servents, he entrat, una mica incorregut, i m'he segut a un extrem; una jaia m'ha posat un plat de faves al davant i, després que un home molt major ha resat un parenostre, me les he empassat, no tenia gens de gana. Sense xerrar amb ningú he pujat al dormitori i m'he colgat; els altres han arribat i després de xerrar una estona s'han ficat al llit.

Llavors sí que he fet una plorada silenciosa, amagat davall del tapament.

Déu meu, on havia anat a parar!

Estava atrapat.

ÍNDIX

Pròleg. Un tresor amagat	5
1. El triangle de foc.....	9
2. Un malencontre.....	27
3. El casal dels Torrella.....	39
4. Una guerra mundial	53
5. Idò així...!.....	67
6. Esperant la lluna.....	83
7. Amor és aquella cosa.....	99
8. Quan el mal ve d'Almansa.....	115
9. ...a tots alcança	129
10. El ratolí i el lleó.....	141
11. El preu d'unes banyes.....	157
12. Ja ve el rebost de Mallorca!.....	173
13. Arriben dos personatges importants	191
14. 30 contra 300.....	209
15. Tornaré en temps dels albercocs, ma mare.....	227
16. La capsa de plom	247
17. Un espectre de carn i os	265
Bibliografia.....	281
Nota de l'autor. Realitat i fantasia.....	283
Agraïments.....	285